

КОНЦЕПЦІЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

У статті розглянуто концептуальні підходи до формування політики трансформації та перебудови інвестиційного комплексу регіону. Розглянуто систему управління інвестиційним процесом як адаптовану до реальної ринкової структури економіки, що забезпечить можливість впливу на процеси відтворення капіталу в різних секторах ринків товарів, робіт, послуг.

The conceptual approaches to forming of the policy of the restructuring and transformation of the regional investment complex are discussed in the article. The control system of the investment process is investigated as adapted to the real market economy structure, providing an opportunity implications on the reproduction of capital in various sectors of the goods and services markets.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес інвестування повинен сприяти в країні процесам розвитку та відтворення ресурсів. Усі учасники та елементи інвестиційного процесу так чи інакше взаємопов'язані та формують своєрідний інвестиційний комплекс, від ступеня завершеності якого в процесі формування його адаптивності та відповідності реальному економічному середовищу залежить ефективність його функціонування. Вважається, що інвестиційний комплекс за своєю структурою повинен повністю відповідати всім особливостям функціонування вітчизняної ринкової економіки. Дещо хаотичне його формування в умовах ринкового саморегулювання, комплекс інвестування не може забезпечити необхідні обсяги капіталовкладень, не сприяє оновленню структури народногосподарського комплексу, мають місце диспропорційність розвитку та низька фінансова база для розвитку. Саме тому виникає необхідність в розгляді інвестиційного комплексу як ефективного механізму забезпечення кількісного та якісного розвитку економіки шляхами активізації ділової активності та реструктуризації економічної системи з переходом від ресурсного до інноваційно зорієнтованого типу виробництва. Концепція трансформації інвестиційного комплексу країни, на думку автора, повинна базуватися на врахуванні місцевих особливостей ведення бізнесу, отже, має бути структурована як між окремими ринками та їхніми секторами, так і між окремими територіальними одиницями – регіонами. Головним завданням в даному дослідженні автор вбачає формулювання загальної концепції трансформації регіонального інвестиційного комплексу (на прикладі декількох економічно розвинених регіонів) та формулювання прикладних заходів для приведення інвестиційного комплексу у відповідність до потреб реального економічного становища.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Для активізації інвестиційної діяльності в країні та регіонах розроблено численні заходи та надано багато рекомендацій щодо залучення додаткових обсягів інвестування щодо підвищення ефективності процесу капіталовкладення як для інвесторів, так і для реципієнтів. Так, у наукових працях Геєця та Семиноженка [1] звертається увага на необхідність зміни середовища інфраструктурного забезпечення інвестиційного процесу, створення територій пріоритетного розвитку, але під певним наглядом і контролем, з метою створення центрів економічного зростання. П. Т. Саблук [2, с.56-68] наголошує у своїх працях на необхідність приєднання України до міжнародного економічного обміну капіталом з акцентом на галузь аграрного виробництва, де наша держава Україна може бути достатньо конкурентоздатним учасником. З точки зору участі України в міжнародному обміні капіталом розглянуто перспективи та можливості активізації інвестиційної діяльності в окремих регіонах [3, с.12-13; 4, с.11-27; 5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існуючі дослідження в сфері активізації інвестиційних процесів, невирішеною залишається проблема відсутності механізмів ефективного управління інвестиціями на всіх стадіях процесу суспільного виробництва. Відсутнім є чіткий шлях перебудови системи інвестування, який автор вбачає у трансформації інвестиційного комплексу на засадах повної відповідності структури управління інвестиційним процесом структурі ринкової економіки – середовища для капіталовкладень та для примноження інвестованих ресурсів. Тому до нині бажаного інвестиційного піднесення досягти наша країна не може.

Постановка завдання. Головною метою статті є розробка концептуального підходу до формування політики перебудови хаотично сформованого інвестиційного комплексу країни та окремих регіонів шляхом приведення у відповідність до потреб вітчизняних ринків товарів та послуг структури інституціонально-інституційної складової управління інвестиціями. Особливий наголос зроблено на перебудові регіональних інвестиційних комплексів

Виклад основного матеріалу дослідження. Товарні ринки в своєму широкому розумінні є центральною інституцією, здатною забезпечувати стабільний економічний розвиток. У тому чи іншому вигляді, процес відтворення представляється процесами капіталовкладення та реінвестування примноженого капіталу.

Уже протягом достатньо тривалого терміну економіка України, як і багатьох інших східноєвропейських держав фактично використовує для свого розвитку процеси рекапіталізації ресурсів, що є наявними і обертаються у суб'єктів господарювання (табл. 1).

В даному аспекті можна шукати велику кількість альтернативних джерел для підтримки економічного розвитку та живлення відтворювального процесу, однак так чи інакше центром відтворення будь-яких капіталів повинен стати певний ринок товарів, робіт або послуг.

Таблиця 1

Структура капітальних інвестицій за джерелами формування деяких східноєвропейських країн [6; 7; 8; 9; 10]

Країни	Україна		Росія		Білорусь		Болгарія		Молдова	
	млрд.\$ США	%	млрд.\$ США	%	млрд.\$ США	%	млрд.\$ США	%	млрд.\$ США	%
Кошти підприємств та організацій	12,1	63,3	105,0	37,1	7,9	56,4	7,1	45,8	0,5	51,1
Кошти місцевого та державного бюджетів	1,4	7,1	61,7	21,8	2,4	17,4	1,5	9,7	0,1	9,9
Ресурси банківських та інших фінансових установ	2,7	14,2	29,1	10,3	1,7	12,3	3,2	20,4	0,1	8,6
Кошти приватних осіб, в т.ч. на будівництво житла	1,3	6,8	20,9	7,4	1,2	8,4	1,5	9,5	0,0	3,4
Кошти іноземних інвесторів	0,9	4,5	9,1	3,2	0,2	1,7	1,1	6,8	0,2	21,6
Інші кошти	0,7	4,1	57,2	20,2	0,5	3,8	1,2	7,8	0,1	5,5
Разом:	19,1	100,0	283,0	100,0	14,1	100,0	15,5	100,0	0,9	100,0

Структура інвестицій в основний капітал в окремих регіонах України майже не відрізняється від загальнодержавної тенденції. Єдиним джерелом для розвитку залишаються

фінансові ресурси вітчизняного походження, а саме – власні кошти суб'єктів господарювання, організацій та установ (табл. 2). Однак між окремими регіонами може спостерігатися певна диспропорція в розвитку, яка викликана, на думку автора, не лише через об'єктивні причини географічного розташування, але через передумови розміщення продуктивних сил, якими, за умови вірного регіонального менеджменту, можна управляти і використовувати можливості регіонів для приваблення інвесторів.

Таблиця 2

Структура капітальних інвестицій за джерелами формування в різних регіонах України [6]

Регіони України		Всього, в т.ч.	коштів державного бюджету	коштів місцевих бюджетів	власних коштів підприємств	кредитів банків та інших позик	коштів іноземних інвесторів	коштів населення на індивідуальне будівництво	інших джерел фінансування
м. Київ	млн. грн.	25822	3014	1071	12686	3789	319	2979	1964
	%	100	11,7	4,1	49,1	14,7	1,2	11,5	7,6
Одеська область	млн. грн.	8009	249	308	4550	1180	130	1090	502
	%	100	3,1	3,8	56,8	14,7	1,6	13,6	6,3
Дніпропетровська область	млн. грн.	12570	144	179	8994	2476	21	477	279
	%	100	1,1	1,4	71,6	19,7	0,2	3,8	2,2
Донецька область	млн. грн.	11072	931	331	8041	1114	36	441	178
	%	100	8,4	3,0	72,6	10,1	0,3	4,0	1,6
Кіровоградська область	млн. грн.	2440,2	165,6	43,4	1658,1	98,5	29,5	233,2	211,9
	%	100	6,8	1,8	67,9	4,0	1,2	9,6	8,7

В усіх регіонах України лідирську позицію займають власні кошти підприємств, що вказує на найбільшу перспективність активізації інвестиційного процесу саме в цьому напрямку з огляду на недостатню ділову активність самих підприємств на окремих ринках вітчизняних товарів за останні роки.

Досліджуючи ресурси іноземних інвесторів необхідно пам'ятати про їхню обмеженість і недостатність. Під недостатністю автор розуміє їхню мізерну присутність в інвестиційному процесі на сьогоднішній день (1-2%, рідко – до 5% в загальному обсязі капіталовкладень в країні, і така ситуація притаманна майже всім країнам Центральної та Східної Європи).

Під обмеженістю розуміється те, що в обмін на отримані інвестиції країна повинна виконувати певні зобов'язання, забезпечуючи для інвесторів реалізацію їхнього корпоративного права, а також кількість об'єктів для інвестування, таких, що можуть бути привабливими для іноземного капіталовкладника є вкрай обмеженою і на сьогоднішній день недостатньою.

Також слід пам'ятати, що присутність закордонних інвесторів має бути найбільшою на тих вітчизняних ринках, які за рівнем свого еволюційного розвитку не відстають від світових. Саме таким шляхом буде забезпечуватися відстоювання та захист національних інтересів.

Входження іноземних інвесторів в сировинні сектори товарних ринків є вкрай неефективним для країни-реципієнта, оскільки сума інвестицій обмінюється на право участі в розподілі сировини, яка за своєю питомою вартістю є дуже дешевою. За критерієм присутності іноземного капіталу в різних секторах товарних ринків ми, в свою чергу, можемо судити про ступінь еволюційної розвиненості інвестиційного ринку в країні та про ступінь ефективності інвестицій (табл. 3).

Відразу зазначимо, що порівнюючи Україну з розвиненими капіталістичними державами, можна зробити висновок щодо наявності на сьогоднішній день ситуативного

етапу інвестування, з деякими елементами стабілізаційного капіталовкладення. У той час, як необхідною умовою для довгострокового розвитку країни є стратегічне інвестування.

Таблиця 3

Особливості становлення та функціонування вітчизняного та іноземного інвестиційного комплексів

Ознака	В національній економіці	В економічних системах розвинених країн
Рівномірність розподілу капіталу	Нерівномірний розподіл інвестиційного капіталу в умовах неповної законодавчої урегульованості та відсутності повного правового захисту інвестиційної діяльності. Тяжіння капіталу до сфер швидкої окупності з мінімально можливими ризиками. Наявність міжрегіональних та міжгалузевих диспропорцій розподілу капіталу з його нестачею в більшості видів діяльності реального сектору економіки.	Сформована система розподілу капіталу у відповідності до еволюційного розвитку, правового поля, можливостей та інтересів інвесторів, що забезпечує стабільність та безперервну поступовість економічного розвитку інвесторів та економічних систем країн походження капіталу
Період часу формування (становлення)	Стислий період легального формування та швидкої еволюції (18 років) зі спрощеним повторенням тривалої історії капіталізму розвинених країн, але в коротші терміни. Розвиток під впливом факторів саморегулювання ринкової економіки.	Тривалий час формування шляхом еволюційних перетворень з періодичними незначними революційними стрибками, спровокованими відставанням сутності виробничих відносин від рівня розвитку продуктивних сил.
Наявність інвестиційної інфраструктури	Слаборозвинена інвестиційна інфраструктура, яка попри значні очікування не характеризується можливостями революційного проривного розвитку.	Сформована роками усталена і стабільно працююча система обслуговування інвестиційного процесу зі змішаним характером регульованості
Законодавче супроводження	Неповна врегульованість не охоплені всі сфери інвестиційної активності, що є додатковим фактором гальмування інвестиційного прогресу	Комплексна перевірена роками система нормативно-правового регулювання інвестиційного процесу
Узгодженість інтересів різних верств соціуму	Кругообіг капіталу без чіткого захисту різних верств соціуму, частіше на користь власників «великого капіталу», відсутність механізму повного правового захисту інтересів суспільства в процесі інвестування	Система максимально можливого врахування інтересів різних верств соціуму, законодавчо контрольований принцип толерантності для уникнення соціальної, екологічної напруженості та інших наслідків
Домінуючі критерії розміщення капіталу	Максимальна прибутковість, швидка окупність з метою скорішого вилучення капіталу без перспектив подальшого розвитку, низький ризик втрати інвестованих ресурсів, низька капіталоємність та мобільність виду діяльності	Бажаними є швидка окупність, економічно обґрунтована висока рентабельність і перспектива довготривалого співробітництва і розвитку стратегічно важливих видів діяльності
Географічний розмах розміщення	Внутрішній ринок та в незначному ступені зовнішній ринок	Значний географічний розмах
Еволюційний стан інвестиційного капіталу	Стадія вторинного перерозподілу капіталу між різними сферами впливу	Сформовані та комплексно розвинені економічні відносини з використанням та примноження капіталу

Для становлення на шлях сталого інноваційного розвитку країні потрібна новітня ефективна інвестиційна система, орієнтована як на внутрішній, так і на зовнішній ринок. У перспективі вважається за необхідне орієнтуватися на внутрішній інвестиційний ринок, оскільки для активного співробітництва з іноземними партнерами потрібні перевірені роками та усталені ділові контакти, а також зарекомендована репутація. До того ж потрібна нормативно закріплена підтримка вітчизняних інтересів на світових ринках у вигляді справедливих експортних квот, імпорتنих бар'єрів і т.д. На думку автора, реальна можливість активізації економічного розвитку через інвестиційний процес існує на вітчизняних ринках товарів, робіт, послуг, оскільки вітчизняні товаровиробники, отримавши належні умови для ведення бізнесу самостійно зможуть в короткостроковій перспективі

примножити власні капітали, забезпечити тим самим загальний соціально-економічний розвиток в регіонах та країні. Але для розвитку товарних ринків потрібен диференційований регуляторний підхід і підтримка виробників на місцевому рівні.

Регіональний вимір проблеми інвестиційної активності вважаємо ключовим, оскільки врахування місцевої специфіки розвитку, підтримка суб'єктів господарювання територіально близькими до них органами влади можуть виступати суттєвими стимулами для розвитку і співпраці. Важливість саме такого підходу до вирішення проблеми недостатньої інвестиційної активності визначається також і основними проблемами сучасних регіональних інвестиційних комплексів України:

У частині властивостей інституціонального забезпечення:

- відсутність стабільності;
- слабовиражений регуляторний характер і потужний фіскальний вплив;
- орієнтованість на види діяльності, а не на інвестиційні проекти;
- невідповідність реальній структурі ринкової економіки;
- неповна корельованість зі світовою нормативною базою;
- слабкі акценти із захисту вітчизняних товаровиробників на світових ринках;
- слабка підтримка регіональних ініціатив та ініціатив суб'єктів господарювання;
- надмірна централізованість нормативної бази і низька орієнтованість на регіональну специфіку.

У частині властивостей інституційного забезпечення:

- недостатність повноважень регіональних органів влади;
- високий ступінь корумпованості регуляторних інституцій;
- структурна невідповідність ринковому типу господарського комплексу;
- загальна нерозвиненість інвестиційної інфраструктури;
- низька здатність ефективної роботи фінансових інституцій з учасниками інвестиційного процесу.

У частині ресурсного забезпечення:

- низька база;
- низькі темпи приросту капіталу;
- реально обмежений набір джерел для інвестування.

У частині властивостей інвесторів:

- прагнення до надприбутків за короткий термін інвестування;
- недостатність кваліфікованих менеджерів;
- недостатність досвіду роботи на інвестиційних ринках;
- недостатність досвіду стратегічного інвестування.

У частині властивостей реципієнтів:

- непривабливість об'єктів інвестування через зношеність капіталу та застарілість технологій;
- недостатність кваліфікованих менеджерів;
- недостатність досвіду роботи на інвестиційних ринках та з іноземними партнерами.

Для вирішення перелічених проблем виникає бажання запропонувати концепцію трансформації регіонального інвестиційного комплексу. В економічній літературі зустрічається достатньо велика кількість рекомендацій щодо активізації інвестиційного процесу. Однак в сучасних умовах дефіциту інвестування ресурсне питання стоїть особливо гостро і потребує заходів щодо вирішення. Так, серед інструментів регулювання та перерозподілу інвестиційних ресурсів на рівні регіонів в якості основних виділяють: спеціальний правовий режим інвестиційної діяльності, зокрема створення спеціальних (вільних) економічних зон, створення спільних підприємств. Однак достатньо довгий процес узгодженості режимів функціонування спеціальних економічних зон із загальнодержавними правилами регламентації бізнесу, незначні і некоректно пропоновані податкові преференції не дозволили створити розповсюдження локальним осередкам інвестиційного розвитку. У деяких публікаціях Національного інституту стратегічних досліджень [5] пропонується

знаходити інші елементи регулювання інвестиційної діяльності, зокрема, шляхом прямого державного інвестування. Автор вважає цей шлях також недостатньо перспективним через недостатність бюджетних ресурсів, а також через складність процедур узгодження при наданні бюджетного фінансування.

У той же час пропонуємо запровадити таку концепцію трансформації інвестиційного комплексу регіону, в якій би чільне місце відводилось підтримці вітчизняних товаровиробників. Оскільки саме вітчизняні виробники, зазнавши розвитку, здатні створювати матеріально забезпечену і підтверджену додану вартість. А отже для них мають бути створені найкращі умови для швидкої оборотності капіталу і відтворення понесених витрат. Такий підхід, на думку автора, суттєво покращить діловий клімат в країні і забезпечить активізацію інвестиційного процесу в найближчій перспективі – за рахунок вітчизняних товаровиробників, а в далекій перспективі – сприятиме розвитку фінансово-інвестиційної інфраструктури і приваблюватиме зовнішніх інвесторів.

Основні положення пропонованої автором концепції трансформації регіональних інвестиційних комплексів є такими:

- максимально можливе врахування специфіки господарювання в кожному окремому регіоні в сфері регулювання діяльності, в т.ч. в сфері оподаткування;
- реструктуризація системи управління інвестиційним процесом у відповідності до ринкової структури економіки;
- адресність регуляторних механізмів з орієнтацією не на види діяльності і на суб'єктів господарювання, а на процес реалізації інвестиційного проекту;
- делегування повноважень і впровадження адресної відповідальності посадових осіб в сфері супроводження інвестиційних проектів на регіональному рівні;
- акцент на підтримку виробничих секторів вітчизняних ринків як основної ділянки для залучення і відтворення капіталовкладень.

Для реалізації зазначеної концепції потрібні конкретні заходи, які автор пропонує розподілити на прямі (адміністративні) та фінансово-економічні (такі що непрямим способом створюватимуть необхідні умови).

Серед адміністративних регуляторів слід виділити необхідність запровадження особистої та посадової відповідальності представників регіональної влади, що регулюють процеси виконання інвестиційних проектів. Особиста відповідальність за незмінність умов регламентного супроводження виконання інвестиційного проекту в регіоні має розповсюджуватися на тих осіб (службовців регіональної адміністрації), що займаються даним проектом з моменту підписання відповідної угоди між виконавцем проекту та державною регіональною адміністрацією. Така відповідальність посадової особи має діяти протягом перебування даного працівника на такій посаді. Після можливої зміни керівного складу в регіональній державній адміністрації законодавчо має бути закріплена незмінність регуляторного курсу щодо супроводження інвестиційних проектів, що вже реалізуються. Такий порядок, на думку автора, повинен забезпечити для інвесторів бажаний рівень стабільності.

Дуже важливим для реалізації запропонованої концепції є фінансово-економічний аспект. Конкретні заходи, що його представляють, такі:

- зміна орієнтованості податкового законодавства з видів економічної діяльності та суб'єктів господарювання на окремі інвестиційні проекти. Очікуваний ефект при цьому – це домінанта регуляторної функції податків над фіскальною, створення ефективних умов для реалізації інвестиційних проектів;
- забезпечення економічної об'єктивної диференціації ставок оподаткування щодо податку на прибуток представників різних ланок фінансово-логістичного ланцюга на товарних ринках у відповідності до рівня рентабельності їхньої діяльності. Очікуваний ефект при цьому – це економічно виправдані рівні умов функціонування представників різних видів економічної діяльності, гармонійний розвиток соціально-економічної системи країни;
- відновлення відтворювальної функції амортизаційних відрахувань в частині основних виробничих засобів шляхом зміни методики їх нарахування. Очікуваний ефект

при цьому – це реальне фінансове забезпечення відновлення необоротних активів, можливість ефективного фіскального регулювання окремих видів діяльності;

- делегування повноважень щодо оподаткування доходів агровиробників та виробників харчової продукції на регіональний рівень. Очікуваний ефект при цьому – це встановлення ефективних та економічно виправданих умов ведення бізнесу, адаптованих до регіональної специфіки.

Уніфікація обліково-фіскального процесу підприємств та перехід на «касовий» метод. Очікуваний ефект при цьому – це фінансова забезпеченість сплати податкових зборів, більша прозорість обліково-звітної інформації, більші фінансові можливості суб'єктів господарювання разом з підвищенням фінансової дисциплінованості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для забезпечення тривалого і стабільного розвитку економічної системи країни необхідною є перебудова інвестиційного комплексу – системи, де обертаються і відновлюються капіталовкладення. Трансформаційні процеси повинні відбуватися в цілому в державі, але з врахуванням регіональних особливостей та специфіки функціонування економічних систем окремих територій. Автор наголошує саме на децентралізації управлінських механізмів, на делегуванні можливої більшості повноважень регіональним управлінцям, оскільки єдиного підходу для всієї країни бути не може. Крім того процес трансформації інвестиційного середовища має бути ринково-орієнтованим, тобто відповідати структурі сучасної економіки з притаманним їй поділом на окремі ринки і з поділом останніх на окремі сектори ринків товарів, робіт послуг. Втілення запропонованої концепції, на думку автора, дозволить підвищити ефективність управління інвестиційним процесом, сприятиме розвитку вітчизняних товаровиробників вже в короткостроковій перспективі та поліпшуватиме умови ведення бізнесу, створюючи умови для стратегічного інвестування.

Список використаної літератури

1. Геєць В. М. Спеціальні економічні зони: «чорні діри» чи точки економічного зростання / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко // Дзеркало тижня. – 2006. – №14 (623) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ief.org.ua/Text/DT_SEZ.pdf.
2. Саблук П. Процеси міжнародного руху капіталів та участь у них України / П. Саблук, К. Пріб // Економіка України. – 2008. – № 8. – С. 56–68.
3. Кузнецов К. Як виграти змагання за інвестиції / К. Кузнецов // Діловий вісник. – 2007. – № 5. – С. 12–13.
4. Ніколайчук О. Інвестиційна привабливість України крізь призму міжнародних рейтингів / О. Ніколайчук // Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – № 3(15). – 135 с.
5. Шевченко О. Пряме державне інвестування як чинник зростання економіки / О. Шевченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor>.
6. Інвестиції в основний капітал за джерелами формування. – Офіційні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/2008/publ122007_u.html.
7. Динаміка валового накопичення капіталу. – Офіційні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gks.ru/bgd/regl/b10_13/IssWWW.exe/Stg/d6/26-01.htm.
8. Інвестиції і будівництво. – Офіційні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://belstat.gov.by/homer/ru/indicators/regions/main3.php>.
9. Інвестиції та будівельна діяльність. – Офіційні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statistica.md/category.php?l=ru&idc=134&>.
10. Інвестиції. – Офіційні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nsi.bg/otrasalen.php?otr=49>.

Прийнято до друку 26.09.2011